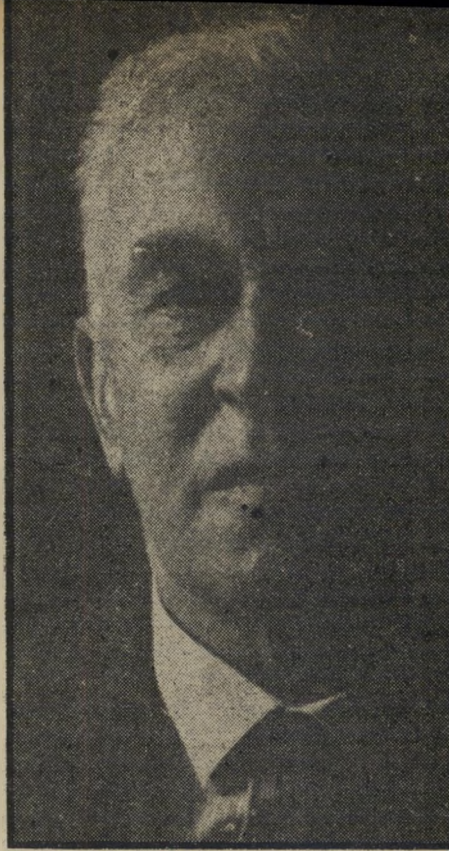

אנטי-שמי? אנטי-ציוני? חוזה עתיד המדינה? מי היה

מורינו

ערבית ולגשר על התהום שבין יוצאי אירופה ובין שוכני המזרח, ומעניין שמיעוט זה היה מורכב דווקא מהדור השני של הצלבנים, ילידיהארץ. אולם כידוע לך נשאר מיעוט זה בגדר מיעוט, הצלבנים לא הצליחו להתערות בארץ. הם נעלמו.

● כיצד אתה רואה אפשרות לא לחזור על שגיאה זו מצידנו?

יחסי ישראל עם הערבים מקיפים שלושה גורמים: הערבים החיים בארץ, הפליטים ותושבי שאר מדינות-ערב. לדעתי, מהווים שלושת הגורמים ביחד גורם אחד, המחייב גישה אחידה. הפליטים הם כמובן רעל, ורעל זה עלול להתפשט ולהרעיל את כל האווירה. צריך להתחיל מהערבים החיים בישראל, להסוך אותם לא רק לאזרחים שווי מעמד וזכויות, אלא לשותפים בפועל ליצירת מדינה חדשה ותרבות חדשה. אין לכם מה להפסיד, ואפשר להרוויח הרבה. בכך אני רואה אפשרות יחידה ליצירת גשר ביניכם ובין הפליטים ובין העולם הערבי בכלל.

● כיצד יכול הדבר להתבטא מבחינה פוליטית?

קח לדוגמה את מצריים. אני משוכנע שהמפלה המבישה שנחלו 35 מיליון ערבים מידי קומץ ישראלים הציתה בהם גאווה רדומה ועוררה בהם רגשות לאומיים שלא היו קודם. הלאומיות הערבית היא מוצר חדש מאד, ולציונות יש חלק לא קטן ביצירתו. המהפכה במצריים* פרצה ללא ספק בהשראת התבוסה בנגב. עליכם להוכיח לערבים ששניכם אינן לקולוניאליזם, אלא לאחווה למשל, היה עליכם לתמוך בדרישתה של מצריים לסינוי הסואץ**.

● האם אינך סבור שתמיכה מעין זו חיתה מחוייבה את ביטחוננו?

אולי בחשבון קצר, אך לא בחשבון ארוך. ביטחונכם אינו תלוי בעזרה מבחוץ, אלא בהבנת מפתנים. העזרה מבחוץ תחדל להגיע ביום מן הימים, ואז אתם עלולים לעמוד בירדנים, ללא סיכוי, כמו הצלבנים.

● האם כאמרוך, "השתלבות" אתה מתכוון גם להשתלבות תרבותית? האם אתה מציג שנהי מן המוסלמים, למשל?

לדעתי, התחליף הוא חמשיחיות, הגעועים למשיח והאמרי

ראיון זה, הנקרא כאילו ניתן אתמול ומתייחס לבעיות האקטואליות ביותר, ניתן בשנת 1955, לפני עשרים שנה, עלידי ארנולד טוינבי לכתב העולם חוז דאז, עמוס קינן. הוא פורסם בגיליון העולם הזה 911, ומופיע כאן כלשונו:

● פרופסור טוינבי, מהי מטרתו של "העיון בהיסטוריה"?

זהו ניסיון להכניס את ההיסטוריה של כל חלקי האגוז שות במסגרת אחת. מה שקראנו במערב בשם "מדע ההיסטוריה" התייחס, בעצם, רק לתולדות המערב. נדמה היה לי שהלקח ההיסטורי החשוב של תרבויות כמו תרבויות המזרח הרחוק ואמריקה לא השפיע במידה המספקת על המחשבה המודרנית. אמנם אנו חיים עדיין בתקופה לאומנית, אך אמונתי העמוקה היא שאנו צועדים לקראת עולם אחד.

● מר טוינבי, כיצד אתה ממכיר את נפשי דתן של שתי המלוכויות היהודיות שהתקיימו בארץ ישראל ואת עובדת הקיום היהודי בגולה במשך אלפיים שנה?

את הנפילה והחורבן לא קשה להסביר, כי בהתנגשות בין המיזרח הקדמון ובין האימפריה הרומית גברה האימפריה. הפלא הוא כיצד הצליחה להשתמר ולהיווצר התרבות היהודית. אני סבור כי התרבות היהודית הנה תרבות מיוחדת במינה, בלתי-לאומית ובלתי-ארצית. שנוצרה והתאימה למיסגרת חיי היהודים בגולה.

תנאי הכרחי לשמירת היהדות היה התבדלות, ולו גם במחיר הקיום המדיני. המקורות ההיסטוריים יודעים לספר לנו על המחלוקת בין הפרושים והצדוקים — הצדוקים שאפו להשתלב במיסגרת המדינית, התרבותית והכלכלית של המזרח תיכון, והפרושים שהתנגדו לכך וצעדיפו את קיומם של היהדות כתרבות. מחלוקת זו אפשר למצוא גם בספרי הנביאים, וירמיהו הוא הדוגמה הבולטת ביותר לכך.

● מהו התחליף שיצרה היחודות לקיום מדיני, לדעתך?

לדעתי, התחליף הוא חמשיחיות, הגעועים למשיח והאמרי

עולם עקב בדריכות אחר כל פעיר

מתלב של פראנצ'סקו פראנקו, הרודן הספרדי, וכימעט שלא שם לב לכך ש באותה שעה ממש חדל מלפעום ליבו של זקן אחר, בבריטניה הרחוקה. אולם פראנקו שוה בקרשי כמה שורות בספריו של הר היסטוריון ארנולד טוינבי, שמת השבוע בגיל 86.

ביצירתו בת 12 חכרכים ו-3.5 מיליון המלים, עיון בהיסטוריה, יצר טוינבי פאנור ראתה אדירה של ההיסטוריה האנושית בכל התקופות ובכל חלקי-העולם. רודף בגרוש כמו פראנקו מתגמד בנוף עצום זה. תופעה כמו הציונות עניינה את הר היסטוריון הרבה יותר — הוא אמר עליה דברים, שהשפיעו על דור שלם של אנשי-רוח במערב, ואולי נראים כיום אקטואליים יותר מאשר כאשר הגה בהם לפני 20 שנה ומעלה.

אתגר ותשובה

מי ענקיררוח רבים, שמוחת רדוי דים מתקשים להבין את יצירתם, נפל גם טוינבי קורבן לסיסמה שטבע במדעטו. כאשר מוזכר שמו, נזכרים מייד בסיסמה "אתגר ותשובה", כאלו היא ממצה את מיפעל חייו. אולם היא רחוקה מן העיקר, והיא רק שיטה.

כשם שהפילוסוף הגרמני גיאורג וילהלם פרידריך הגל, אביו הרומני של קארל מארכס, יצר את השיטה של "תיוה, אנטי-תיוה וסינתיוה", יצב טוינבי שיטה של "אתגר ותשובה". כלומר: כאשר קיים אתגר, מצליח מי שמוצא את התשובה הי כונה עליו. אולם אותה תשובה כבר ניר שאת בחובה את האתגר הבא.

(למשל: ההתפתחות החברתית, הכלכלית והצבאית חייבה באירופה, בתקופה מסוי יימת, את איחודן של ארצות פיאודליות במיסגרת של אומות גדולות. אולם תשר בה נכונה זו לאתגר הזמן יצרה אתגר חדש: המלחמות בין האומות מאיימת עתה על קיום האנושות. יש צורך בתשובה חדשה, במקום ההתארגנות הלאומית.) והיא שיטת ניתוח יעילה ומעוררת למחר שבה, אולם והיא רק שיטה — ולא תוכן. התוכן האמיתי של יצירת טוינבי הוא תחליף עלייתן ומותן של תרבויות.

הרומאים החדשים

טוינבי לא היה הראשון שגילה כי ההיסטוריה של המין האנושי מתחלקת לתרבויות הנולדות, צומחות ומתות. קים לו הגרמני הקודר, אוטוואלד שפנגלר, עד אז דגלו ההיסטוריונים בחלוקה פשוט: טת: התקופה העתיקה, ימי-הביניים, העת החדשה. על-פי חלוקה זו, התרבות האנטי-שית כולה התמצתה באירופה ובשכנותיה. התרבויות של אסיה ואמריקה לא היו אלא קוריוזים מישניים. שפנגלר חרס תמונה זו, בעבודת-יחיד כבירה, שקיימת חמערב, שפורסמה במהלך

דברי טוינבי בראיון מיוחד ל העולם הזה:

אל תסמכו על הרובה והכידון!

בהחלט לא. העולם אינו מאורגן כיום על יסודות דתיים. אני חושב שהדרך היא יצירת תרבות חילונית מודרנית, במשותף.

אל תשכח שארצכם היתה תמיד חלק מאחדות הומוגנית אחת, ותרבותכם העתיקה היתה קשורה במישרים לתרבות הגדולה של המיזרח הקדמון. יכול להיות שכתוצאה מהשי תלבות זאת תחדלו להיות "יהודים" במובן המקובל היום, אך יש לכם בסיס משותף עם שכניכם.

ההישענות על הרובה והכידון לא תיטע בכם לעולם את הביטחון שאמנם ארצכם שייכת לכם. רק הודעות נפשית עמוקה עם הארץ, עם עברה ועם עתידה, תביא את הבטיחות. עליכם להבין שכל דבר הקשור בארצכם, אפילו אם אינו מתייחס על היהדות, קשור בכם במישרים. עליכם ללמוד את תולדות-הארץ ואפילו את תולדות-הצלבנים, למשל, כי זה שייך לכם.

● מדוע?

ייתכן והדבר הוא איירציונלי, אך אנשים אינם יכולים לחיות ללא עבר. ועבר קשור תמיד במקום. כמו זיכרונות ילדות.

● מדוע האשמת את הציונות בקולוניאליזם?

האשמתי במידה שווה את הציונות ואת מעצמות המערב. מעצמות המערב לא פתחו את שעריהן בפני יהודי אירופה הגרדפים, ובעקפיין גרמו לגירושם של מאות אלפי פליטים. אני מתנגד לגירוש הפליטים לא רק בהיותו מעשה בלתי-הומני, שלא נאה לעם נרדף לעשותו. אני מתנגד לו גם בהיותו סכנה לשלום.

הציונות בחור שכזאת היתה חייבת לגרום לתופעה של פליטים, אין להחזיר את הגלגל אחורנית, אך עליכם לשנות בתכלית את גישתכם, את רצונכם בשלום ובקיום.

* הכוונה לתהפכת יולי 1952, שהעלתה לשלטון את גמאל עבד-אל-נאצר.

** הכוונה לבטיסים הבריטיים באזור התעלה, שפוננו בעיקבות הסכם שנחתם בקיץ 1954, למרות התנגדותה הנמרצת של ממשלת ישראל, בהשראת משה שרת ופינחס לבון. על רקע זה צמח עסק-הביש המפורסם.

נה במשיח, שתפסו בפסיכולוגיה היהודית את מקום החיים המדיניים שאינם. זהו גם הסיבה לרדיפות שגרדפו כל אלה שנקראו לאחר מכן בשם "משיחי שקר", אותם שרצו להגיש שים בפועל את המאמינים הללו.

● מר טוינבי, כיצד אתה מגדיר את היהדות?

קשה מאד להכניס את היהדות להגדרה המערבית המורדרנית של אומה.

אומה היא מכלול מושלם של נתונים, כולל ארץ, שפה ועבר משותף. אי-אפשר לאומה להתקיים ללא אחד מהנתונים הללו. כמובן שכיום בישראל המצב שונה, ולדעתי עתידה לקום שם ביום מן הימים אומה ישראלית חדשה, אך זהו תהליך הדרוש גיבוש.

את הקיום היהודי בגולה אפשר להשוות, במידה שניתן להשוות בכלל, לקיומם של שרידי הפרסים הקדמונים בהודו*, אותו מיעוט שנמלט לשם בעיקבות כיבושי האיטלאם והממשיך לחיות את תרבותו הפרסית העתיקה, ואולי גם לארץ-מנים. אולם בימינו קשה מאד להמשיך קיום כזה, כי כפי שאמרת, אנו חיים בתקופה לאומנית.

בימי האימפריה העותמאנית נסבלו כל המיעוטים הלא-מייים והדתיים. אולם אם תראה את תורכיה של היום, הרי יחסה למיעוטים נשתנה בתכלית. אפילו מצבם של היהודים שם אינו נעים ביותר, ותורכיה אינה היחידה, כי בכל מקום עלולה לצוץ ביום מן הימים בעיית הנאמנות הכפולה.

● מהם, לדעתך, התנאים הדרושים לגיבוש אומה ישראלית חדשה?

קודם כל, השתלבות במרחב הסהרון הפורה** והודעות נפשית, כלכלית ופוליטית עם הארץ שבה אתם חיים. בידכם הברירה להיות כמו הפלשתים, שהתיישבו על חוף הים והתקיימו קיום של זרות עוינת ועמידה על המשמר, עד שנעלמו מעל בימת ההיסטוריה, או לנסות את האס-שרות האחרת.

אולי יעניין אותך לדעת שגם אצל הצלבנים קרה אותו מיקרה. אמנם גם בין הצלבנים היה מיעוט שניסה ללמוד

* באנגלית: Parsees.
** הסהרון הפורה: הגדרה מקובלת של האזור הכולל את עיראק, סוריה, לבנון, ירדן וישראל.